

Мирјана Д. Бојанић Ћирковић*

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за србистику

КЊИЖЕВНА ПОЛЕМИКА У ДНЕВНОМ ЛИСТУ: СЛУЧАЈ РАДА ДРАИНАЦА У ПРАВДИ

Предмет рада је анализа специфичних жанровских одлика и (кон)текстуалних околности књижевне полемике на релацији Ујевић – Драинац – Ујевић, вођене у међуратном раздобљу, махом у дневном листу *Правда*. Узимајући у обзир сву комплексност *случаја* ове полемике (серијалност, вишеструку интенционалност; експлицитну и имплицитну поетику серијске полемике; статус актера и публике; околности дневног листа и београдског песничког боемског круга, као и укупну Драинчеву поетику), долазимо до закључка о вишеструко условљеној функционалности књижевне полемике, којој сразмерно доприносе спецификум актера, тема и стил, али и сама публикација чији је избор, у случају серијске полемике „приправног” Драинца и ништа мање спремног Ујевића, индикован практичним разлозима и жељом за публицитетом.

Кључне речи: књижевна полемика, међуратна књижевност, серијска полемика, памфлет, *Правда*

1. Драинац као активан полемичар у српској авангарди

Сразмерно укупном броју полемика заступљеним у три опсежна тома *Злих вољшебника* (ТЕЅИЋ 1983а, ТЕЅИЋ 1983б, ТЕЅИЋ 1983с), Раде Драинац је један од најзаступљенијих полемичара у дневним листовима и књижевним часописима у периоду 1930–1943.² Од укупног броја Драинчевих полемика у Тешићевом избору, (којих је у Драинчевом стваралачком опусу најмање двоструко више), Драинац је као полемичар доминантан нарочито у периоду 1930–1933. године; тада постаје и „ексклузивац” *Правде*, дневног листа, где је „стекао привилегију да пише онако како је сам навикао и оно што му је највише лежало: на првом месту књижевне чланке и полемике и путописне репортаже” (ЈЕЅИЋ 2013: 282). Повећању броја Драинчевих текстова у овом периоду доприноси његова једина, у правом значењу те речи серијска полемика са Тином Ујевићем, мотивисана не само Ујевићевим ставовима о младим песничким нараштајима у *Сумраку поезије*, који је непосредно утицао на настанак низа текстова „поводом” истоименог чланка, нити „борбом за првенство, сукобом мишљења, оспоравања и полемисања” као „изразите одлике ХХ века”, „времена у којем се диверсификација и различитост подразумевају, јер ништа више није свето

* mirjana.bojanic.cirkovic@filfak.ni.ac.rs

2 О полемикама Рада Драинца у контексту српске авангарде опширније в. Бојанић Ћирковић 2023 (у штампи).

ни недодирљиво” (VIDAKOVIĆ PETROV 2010: 334). Драинац је био полемичар „у приправности”, саговорник на различите друштвено-политичке и књижевне теме као сарадник и уредник листова и књижевних часописа, али и као „хитац у празно”; међутим, у релацији са Тином Ујевићем Драинац је испрва остваривао адмиративну идентификацију (JAUS 1978) са својим песничким и боемским „оцем”. Ујевић и Драинац су се „дружили и гложили, волели и нападали” (GLUŠČEVIĆ 1999: 240); „млађи (Драинац) је био под утицајем старијег (Тин)”, али „утицај се не мора свести на дословно репродуковање, као што и у оквиру једне исте духовне породице долази до побуне и разилажења не само из лично и приватно мотивисане нетрпељивости или карактерне неусаглашености него и из прикривених, дубљих, одсудних типолошких разлика баш у оквиру припадности једној истој духовној структури (боемији).” (GLUŠČEVIĆ 1999: 240)³

2. Драинчеве књижевне полемике у листу *Правда*

Из огледа Недељка Јешића (1999: 282–283) о Драинчевом ангажовању у *Правди* сазнајемо да је управо Драинчева личност „за коју су знали и многи који нису имали појма о његовој поезији” имала одсудну улогу за његово ангажовање у својству сталног сарадника. О Драинчевом повлашћеном статусу у *Правди* мимо хипотеза да је могао одлазити из редакције и пре завршетка радног времена, сведочи његово потписивање својих прилога пуним именом, а такву „привилегију” у то време имали су само сарадници првог реда, односно „истакнути аутори” (JEŠIĆ 2013: 283). Резимирајући увиде Недељка Јешића, Драинац је био потребан *Правди* – часопису у успону – пре свега као интригантна личност која ће листу Манојла и Дамњана Сокића, обезбеђене финансијске стабилности, донети нове читаоце. И заиста, Драинац је „унео у *Правду* нови тон у праћењу књижевних и уметничких збивања” (JEŠIĆ 2013: 285), који се може означити полемичко-памфлетским, неретко агресивним. С друге стране, стабилност и тачност у излажењу овог листа погодовали су Драинчевом темпераменту приправног и брзог саговорника за директан и индиректан полемички изазов. Уочи и након Драинчевог доласка (уласка) у редакцију, *Правда* се проширује рубрикама „Књиге и писци”, са интенцијом обавештавања о књижевним збивањима и „Из дана у дан”, коју су сачињавали кратки разноврсни прилози. Драинац је увео и рубрику „Наши књижевни портрети”, чији је једини дужи запис (од укупних шест) био посвећен Ујевићевом одласку из Београда.⁴ Како

3 У овој дигресији желимо дати осврт на другачије тумачење Драинчеве и Ујевићеве боемије, на које је указао Зоран Глушчевић у тексту „Драинац и Тин или два типа боемије” (1999: 240–243). Та разлика би се најједноставније могла истаћи кроз семантички опонентне синтагме: Драинац излази из себе у свет, а Ујевић се повлачи из света у себе. Драинчева боемија развијала се као песничка синтеза нових доживљаја света, уједно постајући „песничка и животна формула за освајање и продрање у свет” (GLUŠČEVIĆ 1999: 241). Ујевићева боемија „корени се у једном личном поразу, удесу, слому, који није био обојен ни само политички ни само најприсније лично” (GLUŠČEVIĆ 1999: 240). Став о типски и суштински различитој Драинчевој боемији изнео је и Милан Ђоковић (1994: 258–264) у тексту *Онај стари Београд*: „Рака и није прави боем. Он стално покушава, и успева, да се отме од запуштености. Брине и да му ципеле буду сјајне и да кравата одговара оделу. Потроши целу плату за ноћ и, после, нема чиме газдарици да плати кирију. Је ли то боемија?...”

4 Тин Ујевић 15. новембра 1929. године одлази из Београда у Сплит. Различита су тумачења Ујевићевих разлога за овакву одлуку. Анте Стамаћ (1999: 503) наведене околности повезује са Ујевићевом

закључује Недељко Јешић (2013: 469), *Правда* ће Драинцу омогућити „свуда да наступи и представи се као новинар [...], и да при том осети да му то у очима саговорника увећава значај. Годило му је то, утолико више што му се пружила прилика да преко прилога објављених у *Правди* задовољи и своју насушну потребу за публицитетом, уз то и да се рекламира...”

Иако је у *Правду* ступио захваљујући путописима и репортажама о Скопљу, Драинац је већ у прва четири месеца у овом листу објавио више „личних обрачуна” са књижевницима и друштвеним делатницима. И пре него што је започела серија (књижевних) полемичких текстова на релацији Тин – Драинац, уочавамо да је Драинац први започео омаловажавање Ујевића као песника. Тим поводом упућивани су му прекори од Д. Благојевића, Б. Токина, а касније, током вођења полемике са Ујевићем, од Растка Петровића (1930). Драинцу је не само пребацивана незахвалност према Ујевићу, под чијим се утицајем песнички развијао, већ је и називан *лудим*.

Међу првим Драинчевим текстовима полемичког тона који ће иницирати одређени вид серијске полемике јесте реванш старијем упосленику (новинару) *Правде*, Десимиру Благојевићу, поводом неколико замерки у вези са збирком *Банкет*. Оба текста објављена су у *Правди*. До Драинчевог „одговора” протекло је двадесетак дана. Благојевићев текст „Лирска побуна г. Рада Драинца [Нова књига стихова Рада Драинца *Банкет*]” постао је нуклеус екстензивне полемике у коју су се, поред двојице актера, укључили Ристо Ратковић замерком Драинцу због оцена Благојевићеве збирке *Карневал анђела* и Ј. Радуловић текстом о књижевним хвалоспевима у *Правди*. Серију ове полемике „затворио” је Благојевић текстом „За одбрану праве поезије. Одговор г. Ј. Радуловићу”.

Драинчева личност је од његовог уласка у редакцију *Правде* постала инспиративнија колегама новинарима и карикатуристима, што овај лист чини специфичним. У *Правди* су од 1. фебруара 1930. године објављивани хумористички вербално-визуелни прилози који исмевају Драинчеву хвалисаовост, екстремност, па и одређене навике.⁵ Рубрика *Правде* у којој су били заступљени овакви прилози носила је назив „Последње вести”. Први хумористички текст о Раду Драинцу у *Правди* био је написан поводом представљања Драинчеве незавршене драме *Универсална радионица мртвачких сандука Русин А. Д.* (која ће незавршеном и остати” и претензија аутора за њеним преводима на светске језике и извођењима у позориштима широм Немачке и других европских земаља. Овој вести вратиће се карикатуриста рубрике „Најновије књижевне вести” у мартовском броју *Правде* из 1930. године, приказујући „погреб” драме *Мртвачки сандуци*:

природом: „У Ујевићеву је животу и дјелу уосталом увијек назочна константа: напустити једном исцрпљен садржај, било практичним било интелектуалним чином...” Такође, Стамаћ (1999: 503) доноси сведочанство да је Драинац Ујевића срдечно испратио у Сплит, подстичући читаоца на размисљање да ли је потоња Драинчева реакција на Ујевићев текст *Сумрак поезије* „бијес аутора *Бандита* или песника на апостата од ’балканских апломба?’” Раде Драинца, пак, у својим полемикама не трага за узроком Ујевићеве одлуке, већ пише о њеном одјеку у свом бићу, песничком и приватном.

⁵ Недељко Јешић (2013: 291) је записао анегдоту да је Драинчева најчешће изговорена реченица у редакцији *Правде* била: „Дај једну ’зету’”. Поводом ове Драинчеве навике и „обичаја” да од сваког зајми новац, у тексту „Вести које невероватно звуче” (*Правда*, 9. фебруар 1930) објављена је кратка пошалица да је „песник Раде Драинац одлучио да од сада пуши само своје цигарете и да никоме више не позајмљује новац.”

Погребно предузеће „Конкордија“ са-
хранило је ових дана о свом трошку
два чина најновије драме Раке Драинца
„Мртвачи сандуци“, док је трећи пре-
дач чистачкој колони Београдске
општине на надлежност

Правда, 29. март 1930, стр. 4.

Тема Драинчевог хвалисања поводом незавршене и необјављене драме биће обновљена хумористичким текстом у августовском броју *Правде* 1931. године.

Карикатуристима *Правде* подједнако ће бити инспиративна Драинчева песничка, дела, али и његова полемичка личност; пример такве „инспирације“ налазимо у карикатури Б. Коњевода:

Б. Коњевод: Банкет Рада Драинца

Правда, 25. јануар 1930, стр. 4.

Мети подсмеха и критике редакције *Правде* није „утекла“ ни Драинчева романса са бугарском песникињом Јелисаветом Лизом Багрјаном.⁶

За разлику од нашег прегледног приступа полемикама са Драинцем у *Правди*, углавном вербално-визуелног типа, вођеним од стране колега из редакције *Прав-*

⁶ В. текст у *Правди* из 22. јула 1930. године, стр. 4, као и карикатуру у оквиру „Најважнијих књижевних вести“ (*Правда*, 26. јул 1930, стр. 5) која приказује Драинца као југословенског Казанову.

де, што смо истакли као специфичност овог листа у афирмативном, демократском контексту, Недељко Јешић (2013: 294–295) је ове, углавном анонимне полемике назвао стереотипним и заједљивим. Такав тон није изостајао ни из текстова насталих другим поводима, чији је један од (макар и споредних актера) Раде Драинац.⁷ Јешић, дакле, подвлачи подсмешљиву намеру као топос прилога редакције *Правде* о Драинцу. Други вид односа редакције *Правде* према Драинцу јесте изостанак обавештавања читалаца о његовим новим делима. Поводом Драинчевог *Расветљења* (1934), објављеног средином септембра, више од месец и по дана није објављен текст обавештења и препоруке. То је, претпоставља се (ЈЕЅИĆ 2013: 464), учинио сам Драинац у броју *Правде* из 4. новембра 1934. године.

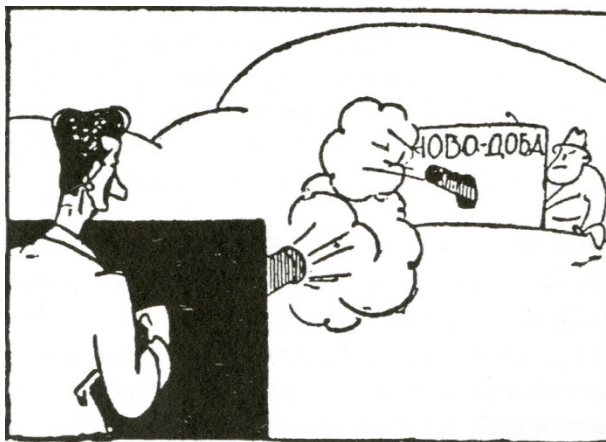
Иако је лист *Правда* у значајној мери допринео Драинчевом стваралачком опусу – у првом реду путописном и кроз новинске репортаже, а затим и полемичким текстовима, Драинац ће након зачетка болести плућа и почетка лечења, што је за последицу имало његово све ређе путовање по предлогу редакције, из упослеништва овог листа иступити 1936. године.

3. Поводом *Сумрака поезије*: случај серијске полемике

Остављајући по страни анегдотска сведочења о Драинчевом „нападном [и неретком, прим. аут.] провоцирању Ујевића” (ЈЕЅИĆ 2008: 219) у београдским кафанама, често за истим столом, као и хипотезе о надметању у песничкој и поетској величини и значају, које је иницирао Драинац, пре тумачења поетичких одлика ове серијске полемике доносимо њену хронологију:

1. Тин Ујевић објављује есеј „Сумрак поезије” (*Ново доба*, Сплит XII, 312, 24. XII 1919, стр. 18–20).
2. Раде Драинац у новогодишњем броју *Правде* 1930. године, у чланку „Биланс књижевне 1929. године” иронично констатује да је Ујевић „оплодио наш сумор *Сумраком поезије*”.
3. Само дан касније, Раде Драинац реагује текстом „Кад песник о песмама говори (Поводом чланка Тина Ујевића ’Сумрак поезије’)” (*Правда*, XXVI/2, 1. I 1930, стр. 10).
4. Тин Ујевић објављује текст „Поводом ’Сумрака поезије’ (I): одговор београдској *Правди*” (*Ново дело*, XIII, 8. I 1930, стр. 4).
5. Раде Драинац пише текст „Поводом ’Сумрака поезије’ (одговор сплитском *Новом добу*)” (*Правда*, XXVI/9, 12. I 1930, стр. 3).
6. Тин Ујевић у *Правди* (26. I 1930, стр. 3) објављује чланак „Поводом ’Сумрака поезије’ (II).
7. У првом фебруарском броју *Правде* из 1930. године, у рубрици „Најновије књижевне вести” даје се обавештење о наставку књижевне полемике на релацији Драинац – Ујевић, у виду карикатуре:

7 В. текст о дочеку Православне нове године у хотелу „Палас” (*Правда*, 15. јануар 1930).

Аноним: Битке Рада Драинца

Правда, 1. фебруар 1930, стр. 5.

8. Тин Ујевић у *Јадранској пошти* (VI/30, 6. II 1930, стр. 2) објављује „Безутјешни круг: поводом 'Сумрака поезије' (III)”.
9. У листу *Правда* (XXVI/41, 13. II 1930, стр. 5) објављен је Ујевићев текст „Поводом 'Сумрака поезије' (IV)”.
10. Раде Драинац пише чланак „Поводом 'Сумрака поезије' (Последњи одговор Г. Тину Ујевићу)” (*Правда*, XXVI, 14. II 1930, стр. 7).

Одјеци:

11. Раде Драинац објављује есеј „Тин Ујевић без маске” (*Правда*, XXVI/99, 12. IV 1930, стр. 4; бр. 100, 13. IV, стр. 4; бр. 104, 17. IV, стр. 4)
12. Тин Ујевић објављује есеј „Боеми и антибоеми: драинизам као универзална појава културне кризе” (*Југословенска пошта*, II/413, 4. X 1930, стр. 10, бр. 418, 10. X 1930, стр. 7)
13. Раде Драинац објављује текст „Без маске: књижевни мурдарлук Т. Ујевића” (*Правда*, XXVI/38, 7. II 1931, стр. 10).
14. Тин Ујевић објављује текст „Рака Драинац у кавезу” (*Вечерња пошта*, X, бр. 2898, Сарајево, 7. 2. 1931).

Полемика Драинац – Ујевић (потоња Ујевић – Драинац) иницираће низ текстова – есеја и новинских чланака о самој полемици као жанру авангардне књижевности, публицистичком и књижевном жанру, али и као предмету судских спорова. У таквим „поетичким” текстовима о полемици расправљало се о значају полемика, истичући да оне „дају живост књижевној дјелатности и отицању, [...] могу бити и корисне и занимљиве и интересантне” (MILIĆ 1930: 6). Међутим, Владимир Милић (1930: 6) истиче и допринос памфлета међуратном авангардном „књижевном хаосу”. Милош Црњански (1931: 3) ће писати о „праву критике и праву клеветања”, при чему се прво, како запажа, у националној књижевности углавном не поштује јер листови и књижевни часописи афирмишу необјективну, неаргументовану, нестручну и, што је подједнако важно, речником и намером непристојну („неуљудну”) критику. „Што критичар више булазни, што више грди, нарочито што се боље шегачи, још ако тражи длаку у јајету, ми радосније узвикујемо: 'их ала му каза. Алал му

вера алал му прилепи.”, истаћи ће Црњански (1931: 3). Никола Милутиновић (1983а, 1983b) уочава наглашено присуство „провокатора” – неталентованих књижевника и закулисних критичара у регионалној књижевности, листовима и књижевним часописима, а Р. Младеновић (1983: 129–131) започиње полемику о дOMETИМА слободе критике и судским споровима.

Стилски, полемички текстови Рада Драинца и (у мањој мери) Тина Ујевића имају одлике сатире и памфлета. Жанровски, сврставају се у књижевну полемику јер се суштински тичу статуса и функције књижевности (нарочито поезије); према тематско-мотивском критеријуму Гојка Тешића (1983б: 746) у вези са класификацијом полемика у националној и јужнословенским књижевностима, полемике настале на релацији Ујевић – Драинац припадају седмом типу – синтетичким полемикама. Самим тим што је већина полемичких текстова наведене серије (Ујевић – Драинац) сврстана у избор *Зли волшебници 2* (ТЕЏИЋ 1983б), оне су не само вредне полемике о разним питањима књижевне уметности, већ и значајне за остварење и продубљивање „стваралачких контаката и прожимања између југословенских националних литература” (ТЕЏИЋ 1999б: 745). Програмским текстом авангардне полемике која се хвата у коштац с утилитаристичким и прагматичним концепцијама уметности, те која, радикализујући сукобе, доводи до превредновања књижевне традиције кроз естетску функцију као примарну, сматра се текст Мирослава Крлеже „Предговор ’ Подравским мотивима’ Крсте Хегедушића” (ТЕЏИЋ 1983б: 745).⁸

Као полемичар, Драинац (1932: 7) се експлицитно залаже за метод дијалектике и интенцију полемике у васпитању (читалачке) публике. Међутим, полемика Драинац – Ујевић двоструко је парадоксална: како запажа Анте Стамаћ (1999: 505), Ујевићеве полемике су, у односу на његов песнички опус, систематичније и континуиране у погледу изношења теза и антитеза, док се у Драинчевим полемикама уочавају опречни ставови,⁹ мотивисани бесом према опоненту Ујевићу.

4. Драма у 3 чина, у „режији” Рада Драинца

Анте Стамаћ (1999: 502–509) ову серијску полемику сагледава у контексту сучељености двеју поетика, кроз три кључна концепта стваралачког процеса: песника, песме и песништва. У овом одељку полемику ћемо сагледати са аспекта Драинца као Ујевићевог опонента у ставовима по наведеним питањима, и шире. Пратићемо генезу и градицију Драинчеве полемике кроз антиклимакс, који је на стилском плану евидентан кроз иронију и сарказам, а на поетичком – кроз повратак поезији и веру у њено превладавање *сумрака*. Такође, Драинчеви полемички текстови поводом Ујевићевог *Сумрака поезије* (раз)откривају унутрашњу драму стваралачког субјекта и некадашњег пријатеља – боема, Рада Драинца, због физичког губитка песничког узора и губитка слике која је о Ујевићу створена у београдском књижевном кругу.

8 Уп. „Ljepota je bila cehovska u srednjem vijeku, sluškinja božja u gotici, harfistkinja i komediograf u Versaillesu, a danas je reklama za industrijalnu robu i propagandistički plakat u političkoklasnom ili reakcionarnom smislu.” (КРЛЕЖА 1972: 257)

9 Уп. Драинац „чини дакле баш оно што спочитава Ујевићу: мијењање идеја. (Рекли бисмо: Драинац их не мијења, него мијеша!)” (СТАМАЋ 1999: 505)

Први „чин” Драинчеве „драме” приказује Ујевићеву поезију у светлу туђе и своје критике. Његово тумачење става књижевне критике према Ујевићевој поезији постаје деконструктивистичко јер наклоност („симпатије”) књижевне јавности према Ујевићевом књижевном делу тумачи као његово испуњење форме/хоризонта очекивања/„школског задатка”: „Ујевић је постао школски писац, а када би хтео могао би да буде и дописни члан Академије Наука.” закључује Драинац (1983а: 7). Врхунац квалификације (деградације) Ујевића као песника налазимо у Драинчевој констатацији да је он успешно савладао „умеће дремуцкања” у погледу друштвеног и стваралачког активитета.

Драинчев (1983а: 7) даљи осврт на Ујевићев текст – нуклеус серијске полемике градира кроз напад на Ујевићев конформизам. У контексту расправе о песнику, кроз призму Драинчеве експлицитне и имплицитне поетике карактерисаног као борца *за и против, без маске*, Драинац одриче Ујевићу „право” на икакве судове о поезији, на чијем је фону био егоистичан да жртвује стваралаштво „свирепог борби” за нову поезију, која иде у корак с временом. У односу на позицију „чардака ни на небу ни на земљи”, перманентно лимиалну и маргиналну у књижевности и друштву, Ујевић је, како сматра Драинац доследно остајао у „ушушканом средишту”. Из те позиције, борба коју Ујевић у „Сумраку поезије” води са новим песничким изразом младих нараштаја *a priori* је наводна, неутемељена, дефетистичка. Ујевићеву песничку, друштвену и приватну личност, која све више заокупља полемичара Драинца, овај аутор наставља да сагледава у бинарној опозицији према себи, „смелом играчу” и оштром, безобзирном песнику и полемичару.

Последњи чин „драме” чији су актери Драинац и Ујевић, „позорница” књижевност, а средство полемика, градира у памфлет. У тексту „Тин Ујевић без маске” Драинац, методом карактерологије, утемељеност Ујевићевог пасивитета и слабе воље налази у његовом физичком изгледу: описујући „мршаваг, танког човека сензуалних усана, са прстима и рукама извајаним у хармонији”, „Бетовеновог и Гетеовог типа”, а потом пребацујући фокус на аудитивне елементе – Ујевићев „чудан, логичан и луд, узбудљив и хладан као кариски мермер” говор, Драинац (1983d: 25) изражава жаљење што је у Ујевићу превладао први, бетовенски тип, услед чега је остао без сапутника у литерарној борби коју је „очитао” у њиховом првом сусрету, „судбинском”, по Ујевићевом доласку у Београд. Први утисак о Ујевићу као ватреном саговорнику и истинском борцу у литератури и за литературу, Драинац (1983d: 27) је описао следећим речима: „Са доласком Ујевића онај, мање више, неконвенционалан разговор, претворио се одједном у ватрене дискусије, а нови члан беше заузео позу најжустријег нападача.”¹⁰ Иницијалним истицањем Ујевићеве ерудиције, Драинац (1983d: 26) жели да учини трагичнијим потоњи Ујевићев преокрет – „излажење” из света у себе, односно напуштање, по Драинцу, важне друштвене функције уметности.¹¹ Напоследку сазнајемо и ону најдубљу, истинску мотивацију Драинчевог вербалног напада на Ујевића, мимикрираног одговором на став о неминовном *сумраку поезије*: „Тај трулеж коснуо је све нас из тога времена. Београд је први пут запамтио

¹⁰ Драинчев утисак у вези је са сусретима и разговорима књижевника у београдској кафани „Москва”. Новајлија у том друштву је Тин Ујевић.

¹¹ „Конкретне чињенице моралне и друштвене неопходности” као функцију књижевности Драинац је експлицирао и у есеју „Књижевнички сукоби” (*Правда*, XXVIII/104, 13, IV 1932, стр. 7).

праве скитнице, јединствене цигане, дремљиве и болешљиве песнике, који су се кла-
тили улицом, мртви од живота, преварени у свему. [...] На лежајима, где ни пси не
би спавали, у крчмама где се шетају пацови, буве и разни инсекти, под градским
бедемима на сухој трави, у бесаници, патњи, гладовању, страху од нерава и живота,
родила се поезија нас многих, која беше израз живота, боја крви и облак разума.”
(DRAINAC 1983d: 28) Ујевић, чији је *живот поезија*, рекао је не животу – поезији,
„увучен у себе као пуж, готово неприступачан.” (DRAINAC 1983d: 29).¹²

Драинчев повратак поезији у есеју „Тин Ујевић без маске” структуру наве-
дене серијске полемике чини прстенастом. Полемичар овде закључује да је „живот
[...] шири и дубљи но што мисле критичари и теоретичари. [...] Поезија се не нала-
зи онде, где зјапи савршена празнина. И она ниче тамо где су њени цветови (у овом
случају, у место да буду у стакленим баштама), заливају крвљу на пучини живота.”
(DRAINAC 1983: 33) Напоследку, Драинац се обраћа Ујевићевим ненадмашним ек-
стазама, чистој музици његове поезије понирања, ламентујући над његовим *изла-*
ском из света и спуштањем на дно себе. Полемика се завршава Драинчевим (1983:
34) поздравом *истинског песника*, поруком: „Бити разумљен од људи можда је довр-
шена песничка мисија на свету” и *вером у поезију*, која ће се писати у „још материја-
листичкије доба, па и када људи „постану аутомати” (DRAINAC 1983a: 10).

5. „Поводом Драинца”: Ујевићеве полемике у *Правди*

Мотивација прве Ујевићеве реакције на Драинчев текст поводом *Сумрака*
поезије била је одговорити „*Правдином* фељтонисти”, у часопису где је публикован
нуклеус полемике (*Ново дело*). Као поднаслов овог полемичког текста, уз задржа-
вање синтагме „поводом *Сумрака поезије*”, додат је „одговор београдској *Правди*”.
Преношење личне полемике на виши ниво – била је само наводна интенција Тина
Ујевића. Аутор полемике се, методолошки идентично свом опоненту, поводом про-
блема песника хвата у коштац са личношћу Рада Драинца, између осталог – и пе-
сничком. Средишњи део првог Ујевићевог (1983a: 76) полемичког одговора тиче се
проматрања једне идеје, оригиналне и одсјечне [...] на темељу посматрања и критике
економских и културних чињеница”, у оквиру које се непосредно осврће на песнике
који су се сами „нашли у сумраку” о којем је писао. Памфлетски тон Ујевићевог пр-
вог одговора Драинцу се у завршном делу текста враћа у оквиру књижевнокритич-
ког тумачења Драинчеве социјалне лирике. Други Ујевићев одговор, уз позивање на
тадашњи Закон о штампи, објављен је у *Правди*. У овом тексту Ујевић полемише у
вези са Драинчевом методологијом, истичући његово непознавање, незнање и не-
разумевање инструмената тумачења књижевног дела. Драинчева песничка личност
на мети је Ујевићеве (1983b: 78–79) критике због „кичељивости”, „сировости” језика
и „раскољниковске исповести на друмовима”. Напоследку се, можемо рећи – очеки-
вано, Ујевић (1983b: 80) осврће на Драинчеву приватну личност, називајући је „не-
умитном, енволвираном, енволвираном, енволвираном”. *Правда* ће бити адреса још
једног (IV) Ујевићевог текста поводом *Сумрака поезије*. За разлику од памфлетских
пасажа као обележја Ујевићевих „повода”, овај четврти одговор Драинцу у целини

¹² Уп. „Екстазу срца он је ставио у рам разума. Све свео на свој бол, на себе, као да свет почиње и
свршава се са њим.” (DRAINAC 1983: 29)

је памфлет.

*

Полазећи од канона књижевне полемике (VIDAKOVIĆ PETROV 2010: 334–335), можемо закључити да су се оба актера серијске полемике поводом *Сумрака поезије* за „више место у хијерархији” борила не толико оспоравањем поетичких теза опонента, колико оспоравањем саме песничке (и приватне) личности противника. Можда захваљујући превласти офанзивности, па макар и памфлетске, поједини истраживачи (STAMAĆ 1999: 507) сматрају да, без обзира на то што је серијска полемика Драинац – Ујевић садржала доста личног/приватног, и „вођена 1930, [...] у вријеме преструктурирања политичких и духовних снага, како у Југославији тако и у Европи”, несумњиво „индекс једног новог духовног преврата. [...] Умјесто експресионистичке екстазе, далеких покрајина маште, расутих синтаксичких свеза, на сцену ступа реалистичко (рурално, социјално, па и револуционарно) проматрање збиље, свакодневна визура и (поновно) јака синтакса.” Књижевна полемика вођена махом у *Правди*, наводно иницирана Ујевићевим текстом, а суштински Драинчевим незадовољством, до краја остаје диспут, док њени актери бивају у перманентном односу искључивости. Међутим, на фону самог жанра, ово је пример успеле серијске књижевне полемике, каткад вођене на терену дневне штампе, контроверзне, пуне обмана и извртања чињеница, увек подељене публике, али укупним учинком ефектне у историји књижевности, историји књижевне полемике и друштва. У контексту поетике двојице писаца, серијска полемика коју смо тумачили у потпуности кореспондира са Драинчевим полемичким дискурсом као обележјем његовог књижевног процеса, док је у Ујевићевом опусу она пример мање заступљеног вида књижевно-научног *реаговања* на друштвену стварност.

Цитирана литература

- ARHIV Narodne biblioteke „Rade Drainac” u Prokuplju
- BLAGOJEVIĆ 1930a: Blagojević, Desimir, „Lirska pobuna g. Rada Drainca [Nova knjiga stihova Rada Drainca Banket]”, *Pravda*, XXVI/15, 18. 1. 1930, str. 4. [orig.] БЛАГОЈЕВИЋ, Десимир, „Лирска побуна г. Рада Драинца [Нова књига стихова Рада Драинца Банкет]”, *Правда*, XXVI/15, 18. 1. 1930, стр. 4.
- BLAGOJEVIĆ 1930b: Blagojević, Desimir, „Za odbranu prave poezije. Odgovor g. J. Raduloviću”, *Pravda* 15. 3. 1930, str. 4. [orig.] БЛАГОЈЕВИЋ, Десимир, „За одбрану праве поезије. Одговор г. Ј. Радуловићу”, *Правда* 15. 3. 1930, стр. 4.
- BOJANIĆ ĆIRKOVIĆ 2023: Bojanić Ćirković, Mirjana, „Književne polemike Rada Drainca u kontekstu avangardne književnosti”, *Славистични четения, Fifteenth International Slavic Studies Conference: Polemics and Choices*, Sofia, 2023. (u štampi)
- VIDAKOVIĆ PETROV 2010: Vidaković Petrov, Krinka, „Polemika: semantika, diskurs, žanr”. У: *Žanrovi u srpskoj periodici, zbornik radova*. Uredila dr Vesna Matović. Beograd – Novi Sad: Institut za književnost i umetnost – Matica srpska, 2010, 331–351. [orig.] ВИДАКОВИЋ ПЕТРОВ, Кринка, „Полемика: семантика, дискурс, жанр”. У: *Жанрови у српској периодици, зборник радова*. Уредила др Весна Матовић. Београд – Нови Сад: Институт за књижевност и уметност – Матица српска, 2010, 331–351.
- GLUŠČEVIĆ 1999: Gluščević, Zoran, „Drainac i Tin ili dva tipa boemije”, *Kritičari o Draincu*, Beograd: ZUNS, 1999, str. 240–243. [orig.] ГЛУШЧЕВИЋ, Зоран, „Драинац и Тин

- или два типа боemiје”, *Критичари о Драинцу*, Београд: ЗУНС, 1999, стр. 240–243.
- DIGITALNA NARODNA BIBLIOTEKA SRBIJE, https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:S-D_297E5B2BA5B6B1AB05C31088275D9858-1930-02-01 [12. 1. 2023]
- DRAINAC 1932: Drainac, Rade, „Književnički sukobi: povodom jednog slučaja”, *Pravda*, XXVIII/104, 13, IV 1932, str. 7.
- DRAINAC 1983a: Drainac, Rade, „Kad pesnik o pesmama govori (Povodom članka Tina Ujevića *Sumrak poezije*”, u: Tešić, Gojko (ur.), *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 2, 1930–1933*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 9–11.
- DRAINAC 1983b: Drainac, Rade, „Povodom *Sumraka poezije* (odgovor splitskom *Novom dobu*)”, u: Tešić, Gojko (ur.), *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 2, 1930–1933*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 11–13.
- DRAINAC 1983c: Drainac, Rade, „Povodom *Sumraka poezije* (Poslednji odgovor G. Tinu Ujeviću)”, u: Tešić, Gojko (ur.), *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 2, 1930–1933*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 13–15.
- DRAINAC 1983d: Drainac, Rade, „Tin Ujević bez maske”, u: Tešić, Gojko (ur.), *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 2, 1930–1933*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 24–34.
- ĐOKOVIĆ 1994: Đoković, Milan, *Onaj stari Beograd*, Beograd 1994.
- JAUS 1978: Jaus, H. R, *Estetika recepcije*, Beograd: Nolit, 1978.
- JEŠIĆ 2013: Ješić, Nedeljko, *Cirkus Drainac*, Beograd: Službeni glasnik, 2013. [orig.] ЈЕШИЋ, Недељко, *Циркус Драинац*, Београд: Службени гласник, 2013.
- KRLEŽA 1972: Krleža, Miroslav, „Predgovor 'Podravske motivima' Krste Hegedušića”, u: Šicel, Miroslav (ur.), *Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti*, Zagreb: Liber, 1972, 248–274.
- MILIĆ 1930: Milić, Vladimir, „Književna polemika”, *Zeta* 1/19, 28. IX 1930, str. 6.
- MILUTINOVIĆ 1983a: Milutinović, „Kritičari – „provojatari”, u: *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 1, 1917–1929*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 131–132.
- MILUTINOVIĆ 1983b: Milutinović, Nikola, „Kritičari – „provojatari”, u: *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 1, 1917–1929*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 133–134.
- MLADENOVIĆ 1983: Mladenović, Ranko, „Književni procesi na sudu (Odgovor na članak Jedan skandal)”, u: *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 1, 1917–1929*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 129–131.
- STAMAĆ 1999: Stamać, Ante. „Polemika Ujević – Drainac kao sučeljenost dviju poetika”, u: G. Tešić (ur.), *Kritičari o Draincu*, Beograd: ZUNS 1999, str. 502–508. [orig.] СТАМАЋ, Анте. „Полемика Ујевић – Драинац као сучељеност двију поетика”, у: Г. Тешић (ур.), *Критичари о Драинцу*, Београд: ЗУНС 1999, стр. 502–508.
- TEŠIĆ 1983: Tešić, Gojko, „Napomena uz drugu knjigu”, u: *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 1, 1917–1929*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 745–748.
- TEŠIĆ 1983a: Tešić, Gojko, *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 1, 1917–1929*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983.

- TEŠIĆ 1983b: Tešić, Gojko, *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 2, 1930–1933*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983.
- TEŠIĆ 1983a: Tešić, Gojko, *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 3, 1934–1943*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983.
- UJEVIĆ 1983: Ujević, Tin, „Povodom *Sumraka poezije* (I): odgovor beogradskoj *Pravdi*”, u: Tešić, Gojko (ur.), *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 2, 1930–1933*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 75–77.
- UJEVIĆ 1983: Ujević, Tin, „Povodom *Sumraka poezije* (II)”, u: Tešić, Gojko (ur.), *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 2, 1930–1933*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 77–80.
- UJEVIĆ 1983: Ujević, Tin, „Povodom *Sumraka poezije* (IV)”, u: Tešić, Gojko (ur.), *Zli volšebnici: polemike i pamfleti u srpskoj književnosti: 1917–1943. Knj. 2, 1930–1933*, Beograd – Novi Sad : Slovo ljubve: Beogradska knjiga: Matica srpska, 1983, str. 82–84.
- CRNJANSKI 1930: Crnjanski, Miloš, „Pravo kritike i pravo klevetanja”, *Vreme*, XI/3276, 11. II 1931, str. 3.

Mirjana Bojanić Ćirković

LITERARY POLEMICS IN THE DAILY NEWSPAPER: *THE CASE OF THE RADE DRAINAC IN THE NEWSPAPER PRAVDA*

Summary

The subject of the paper is the analysis of specific genre features and (con)textual circumstances of the literary polemics between Ujević - Drainac - Ujević, conducted in the interwar period, mainly in the daily newspaper *Pravda*. Taking into account all the complexity of the case of this polemic (seriality, multiple intentionality; explicit and implicit poetics of serial polemics; the status of actors and audience; the circumstances of the daily newspaper and the Belgrade poetic bohemian circle, as well as Drainac's overall poetics), we come to the conclusion of the multiple conditioned functionality of literary polemics, to which the specifics of the actor, topic and style contribute proportionately, but also the publication itself, whose choice, in the case of the serial polemic of the “ready” Drainac and the no less ready Ujević, is indicated by practical reasons and the desire for publicity.

Key words: literary polemic, interwar literature, serial polemic, pamphlet, *Pravda*